
Informe sobre l'Ermita de Sant Bernat en Carlet

Autor: Css. Llegat Històric i Artístic
Aprovació: Ple, 28 octubre 2024

I Antecedents

Amb data 5 de juliol de 2024 es va rebre escrit de l'Ajuntament de Carlet pel què es sol·licitava informe del Consell Valencià de Cultura per a la declaració com a BIC de l'Ermita de Sant Bernat, arran de la invitació de la Direcció General de Cultura en eixe sentit en resposta a la sol·licitud municipal de 31 de Març de 2020 per tal que es demanara informe a les entitats consultives expertes en patrimoni cultural d'acord amb la Llei 4/98 de Patrimoni Cultural Valencià.

El Cap de Servei del Servei Territorial de Cultura en data de 22 de juliol de 2021 ja havia emès Informe sobre la sol·licitud exposant acuradament les bases administratives per atendre la petició i també les bases històriques, etnològiques i arquitectòniques que la suportaven.

II Objecte de l'Informe

La petició municipal al CVC es concreta en l'emissió d'informe per avaluar els valors concurrents per a la declaració com a Bé d'Interès Cultural en la categoria de Lloc Històric del Paratge de Pintarrafes i de l'Ermita de sant Bernat, Maria i Gràcia com a Monument, en Carlet.

Aquesta petició havia estat promoguda per la Confraria dels Sants patrons de Carlet i acompanyada per una Memòria Justificativa¹ d'abast històric, etnològic i arquitectònic, és a dir tant de naturalesa material com immaterial.

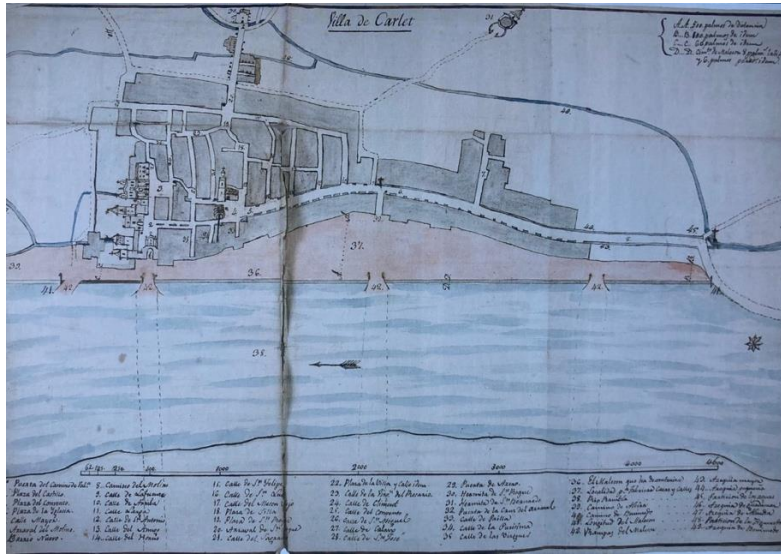
III Descripció dels bens: paisatge, tradició i arquitectura

Paisatge

L'Ermita es troba al la partida de Pintarrafes a prop de la població i sobre el Camí de Sant Bernat, en direcció Nord-est com es pot apreciar en el plànol adjunt que exposa amb claredat la formació urbana de Carlet, la seua dependència del riu i el rerepais on es troba l'ermita dels sants de Carlet.

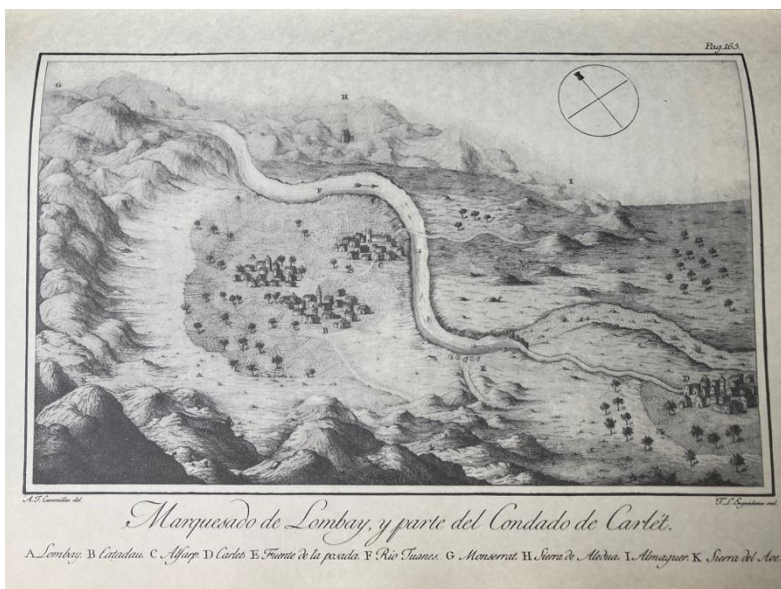
---

¹ Memoria justificativa de la Propuesta formulada por la Cofradía de los Santos Patronos, sant Bernat, María y Gracia de Carlet para la solicitud de la declaración de los bienes de interés cultural del conjunto formado por el sitio histórico del Paraje de Pintarrafes y el monumento de la Ermita de Sant Bernat, Maria i Gràcia de Carlet", Jorge García Valldecabres, arquitecto. Carlet 2020.

Plano detallado de la villa de Carlet.

Podem distingir en dos nivells perceptius el paisatge de l'ermita de sant Bernat: l'ú, el llunyà, constituït per el pla al·luvial i el conreu contemporani de fruitals tot encerclat per estribacions muntanyenques de poca alçada que delimiten una conca visual ²característica i molt encunyada com a tòpic reeixit de la riquesa agrícola de la Ribera.

Marquesado de Lombay y parte del Condado de Carlet.

² Observaciones sobre la historia natural ,geografía, agricultura ,población y Frutos del Reyno de Valencia.Antonio Josef Cavanilles. Madrid 1795

L'altre, el pròxim a l'ermita, la partida de Pintarrafes, que no és més que un bocí de l'anterior encara que configurat com a part de l'escena de les celebracions festives i commemoratives dels Sants de Carlet i que ara estan constituïts per elements moderns, de bona traça, formant un entorn amable de moreres i bancs en cercle d'obra emblanquinada per acollir els romers que cada 23 de juliol hi acudeixen.

L'entorn de l'Ermita a la Partida de Pintarrafes

Malgrat aquesta placidesa visual s'hi troben elements disruptius com ara les torres elèctriques que freguen l'ermita i destorben l'apreciació dels bens patrimonials, tant l'arquitectura com el paisatge ja descrit

Tradició

Sant Bernat i les Germanes és una advocació socio-religiosa que abasta, tant geogràficament com cultural, un espai rellevant. Geogràficament Carlet, Benimodo, Alzira però també Guadassuar i la comarca de la Ribera Alta són referents de la presència bernartiana com àrees plenes de nomenclatures territorials i toponomàstiques. Poques poblacions, d'aquesta contrada, no tenem partides, carrers, llocs, etc... que no ens recorden la vida del sant carletí³.

La iconografia de sant Bernat, per altra part, ha estat internacionalment ben coneguda per tota Europa ja que la imatge del sant amb el clau clavat al front va esdevindre, durant segles, una il·lustració de les més divulgades. No solament en estampes, les escultures⁴ i altres intervencions plàstiques estan amplament exteses.

La gran acceptació popular de la festivitat propicia que al santoral diverses dates siguen seua estada i conversió a Poblet; el propi Monestir de Poblet rememora la festivitat el dos de setembre amb una litúrgia solemne. Però serà el vint-i-tres de juliol el dia en que les poblacions bernatianes commemoren l'efemèride. Eixe dia diversos actes festius, religiosos, culturals,... omplien la vida diària a Benimodo, Carlet, Alzira, etc...

L'espai que ocupa l'ermita de S. Bernat de Carlet, a Pintarrafes, s'ompli de residents i forasters (tot i la poca cabuda de l'ermitori, la missa es celebra a l'aire lliure) que evocuen sant Bernat i les Germanes amb festejaments de diverses formes, des de religiosos i culturals a gastronòmics.

Arquitectura⁵⁶

Descripció

Es tracta d'una construcció religiosa que segueix el model d'ermita de romeria, de planta central, amb un cos heptagonal de dues altures que envolta un espai central circular de major altura ressaltant un tambor de set cares perforat per set òculs ovalats verticals que suporta una cúpula hemisfèrica.

³ També poblacions, tant distants de la Ribera Alta, com Onda, a la Plana Baixa, són llocs on la tradició del sant i les germanetes hi és ben present.

⁴ Cal remarcar les de l'antic pont d'Alzira que són element transcendent de l'urbanisme de la ciutat.

⁵ Guia de Arquitectura de la província de València. Colegio territorial de arquitectos de València. València 2002

⁶ Patrimonio religioso: La ermita de Sant Bernat de Carlet. Javier Hidalgo Mora. Carlet. Historia, Geografía, Arte y Patrimonio. Universitat de València.2015

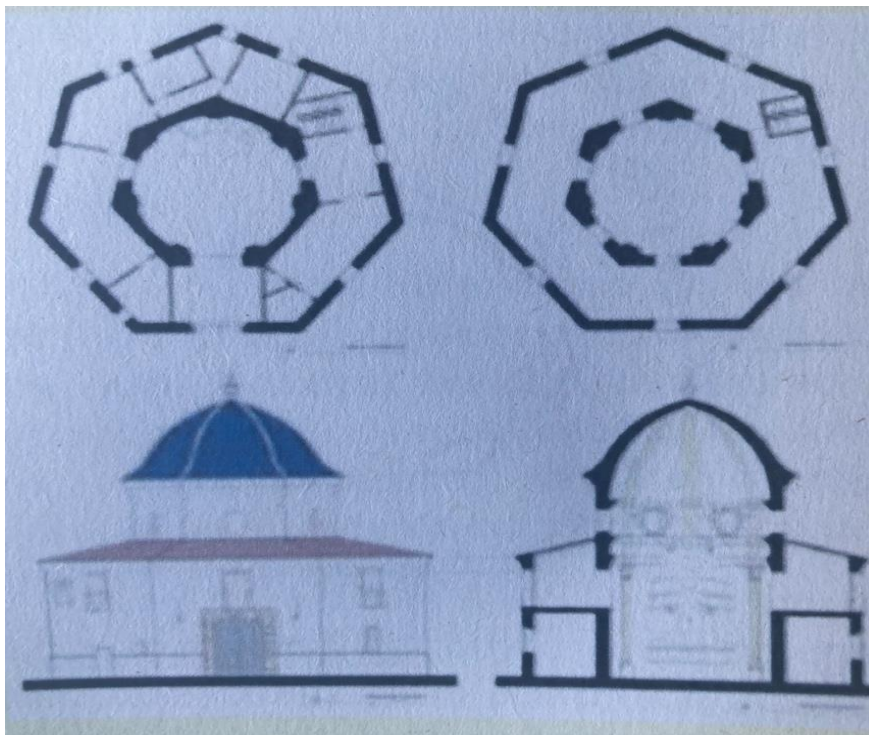
1900

2024

El cos exterior heptagonal s'obri a l'interior cilíndric i sacre en la planta alta amb balcons en cada cara i també a l'exterior i adopta un paper de deambulatori en torn a l'espai interior especialment en la planta alta, on tenien especial acollida els comtes fundadors, mentre que en la baixa es troba interromput per la vivenda del guarda que hi viu.

Tot açò es pot apreciar en els alçats, seccions i plantes que els autors de la refacció duta a terme en 2004 i que suposà una repristinació de l'ermita que, però, en 2014 fou objecte de nova intervenció per raons constructives.

Plantes i alçats de l'Ermita, segons Robert Primo, arq.

Davant l'imafront es troba un espai obert rodejat per un banc de pedra picada de traça circular a manera de compàs d'entrada, rematat en un extrem per un casalici prismàtic i remat de quatre vessants amb ornamentació ceràmica

L'escala que comunica els dos nivells està formada per voltes d'atovó pla a la catalana i graons amb mamperlans i ceràmiques il·lustrades i ceràmica de temes florals i coloració groguenca i verdosa.

Bigam

Graons

La construcció del conjunt és sòbria: murs arrebossats de morter de calç i llindar de pedra calcària en la porta d'entrada; teulada de bigam de fusta esquadrada i revoltos ceràmics i teula corba per al cos heptagonal; ràfecs de curta volada; i cúpula bastida de dues voltes d'atovó massís ceràmic i teula vidrada en blau cobalt i nervis blancs. I uns rellotges de sol en les cares assolellades.

Aquesta sobrietat és manifesta a l'exterior, que manca d'ornamentació llevat de la porta d'entrada bastida de pedra i amb porta xapada i clavetejada de metall daurat brillant en fort contrast amb el conjunt. Només hi ha una lleugera presència de cintes de suau color ocre emmarcant els buits i que es reiterarà a l'interior.

Tanmateix l'interior cilíndric, de bona altura, des del pis d'entrada fins el tambor i el vuit de la cúpula, permet tot un programa ornamental.

Set pilastres de poc relleu amb capitell corinti daurat de dibuix ben acadèmic suporten un entaulament amb fris sense decoració i cornisa denticulada.

Els buits rectangulars del segon pis presenten en les llindes garlandes amb temes fruitals que es derramen pels brancals i davall de cadascú hi ha òvals de bona mida amb ornamentació vegetal daurada que contenia pintures, hui substituïdes per obra moderna.

La cúpula es forma amb set arcs faixons que delimiten sengles sectors esfèrics units en la clau central de la volta; en cada sector s'hi troben òculs ovalats de predomini vertical envoltats per vegetació i fruites daurades i cert sabor rococó.

L'altar s'aixeca en el costat oposat a l'entrada i és de nova planta arran de la destrucció de l'original durant la Guerra Civil.

IV Adscripció estilística i autoria

La composició projectual, la traça de l'Ermita de sant Bernat s'emmarca dins de la transició del barroc de la primera meitat del segle XVIII cap a la norma academicista derivada de l'autoritat de l'Acadèmia de Belles Arts fundada en 1768 després de les iniciatives anteriors de Gregori Mayans per fundar la de Santa Bàrbara.

Assenyala el professor Hidalgo⁷ en la Memòria citada que:

“la ermita....pertenece al barroco valenciano de influencia italiana que el maestro mayor o arquitecto que trazó el proyecto era un experto que conocía la tratadística, los edificios clásicos y al mismo tiempo los valores de la aritmética aplicada al diseño de los edificios de planta central”

L'ermita fou bastida entre els anys 1762 i 1765, segons assenyala Hidalgo Mora i consagrada l'any 1769 i l'autoria és versemblantment atribuïble a l'arquitecte Antoni Gilabert per diverses raons.

En primer lloc per la identitat projectual de l'ermita de Sant Bernat amb l'ermita de Sant Miquel en Nules també heptagonal amb tambor sobreeixint i cec, i cúpula dotada de llanterna, obra datada del mestre Gilabert, que palesa la mateixa mà projectual i el mateix codi arquitectònic o tratadístic.

En segon lloc perquè el mestre Gilabert servava estreta relació amb els comtes de Carlet en altres projectes de terres veïnes dins de la jurisdicció d'ells.

I finalment per l'adscripció tipològica dels projectes de Nules i Carlet i fins i tot amb el projecte de les Escoles Pies, una rotonda excepcional, també amb un immens espai cilíndric envoltat de galeries obertes a ell.

Aquestes semblances tipològiques, projectuals i personals condueixen amb pocs dubtes a considerar l'autoria del mestre Gilabert de l'ermita de sant Bernat.

V Conclusions

Cal assenyalar de bestreta les disposicions legals patrimonials de la Llei 4/1989 de Patrimoni Cultural Valencià:d'aplicació al cas que ens ocupa:

---

⁷ Memòria. Op.cit

Artícul 26 Classes

1. Els Bens d'Interés Cultural seran declarats atenent a la següent classificació:

A) Bens immobles. Seran adscrits a alguna de les següents categories:

a) Monument. Se declararan com a tals les realitzacions arquitectòniques o de enginyeria i les obres d'escultura colosal.

...

e) Lloc Històric. Es el lloc vinculat a esdeveniments del pasat, tradicions populars o creacions culturals de valor històric, etnològic o antropològic.

Pel que respecta a l'ermita de Sant Bernat cal establir, d'acord amb el conjunt de fets i raons exposat, que gaudeix de valors arquitectònics ben singulars tant per la seua implantació paisatgística al bell mig d'un paisatge de conreu agrícola històric i morfologia aluvial, com per a la seua singular concepció geomètrica arquitectònica inserida en l'alta cultura acadèmica del segle XVIII, al caliu del moviment il·lustrat dels Novatores, com per l'autoria versemblant d'un mestre brillant del seu segle, com és el cas de l'arquitecte Antoni Gilabert.

Pel que respecta al Paratge de Pintarrafes cal dir que forma part d'un entorn ben estimable com és la plana de la Ribera, d'alts valors paisatgístics que envolten una arquitectura acadèmica il·lustrada i que la seua protecció està clarament vinculada a la del bé arquitectònic i tot plegat es tracta d'un espai estretament lligat a la figura de Sant Bernat i les seues germanes i a la commemoració del seu martiri, que es materialitza en una arrelada tradició popular que ultrapassa els límits i abasta la comarca.

Per totes aquestes raons considerem raonable la protecció d'ambdós bens, l'ermita de sant Bernat com a Bé d'Interès Cultural i el Paratge de Pintarrafes com a Lloc Històric

Aquest informe serà lliurat al protocol habitual, al peticionari Ajuntament de Carlet i a la Direcció General de Cultura de la Comunitat Valenciana.